

ТЕТЯНА ЯСАК

(Нікополь)

ДИНАМІЧНЕ УНАОЧНЕННЯ НА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Висвітлено дидактичну доцільність динамічного унаочнення до лекційних заняттях із курсу української мови професійного спрямування. Розглянуто лінгводидактичні аспекти застосування мультимедійних дидактичних засобів. Доведено, що використання динамічного унаочнення курсу відкриває значні можливості для збільшення інформативності та виразності матеріалу під час читання лекцій, сприяє підвищенню продуктивності навчального процесу у виші, посилює практичну спрямованість лекційних занять, не скорочуючи при цьому обсягів необхідних теоретичних відомостей із дисципліни.

***Ключові слова:** динамічне унаочнення, узагальнювальні таблиці і схеми, мультимедійні дидактичні засоби, лекція, інтенсифікація навчального процесу.*

Сучасне суспільство характеризується стрімким розвитком високих технологій, масовою комп'ютеризацією, інтенсивним розширенням інформаційного простору, що зумовлює активний пошук дидактичних моделей, зорієнтованих на інтереси і розвиток особистості. Система вищої освіти в Україні сьогодні вимагає якісних змін у всіх її ланках, перегляду цілей і завдань, змісту, засобів і методів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Зі збільшенням обсягу інформації, інтелектуального багатства виникає необхідність інтенсифікації навчального процесу, зокрема вивчення української мови у вищій школі. Оптимізація системи навчання зумовлює врахування можливостей сучасних інформаційних технологій, застосування яких створює не лише реальні умови для розширення і поглиблення змісту мовної освіти, а й сприяє інтенсифікації процесу навчання, підвищенню його ефективності.

З-поміж основних чинників інтенсифікації навчального процесу, таких як упровадження активних методів і форм навчання, посилення мотивації навчання, підвищення інформативної ємності змісту освіти та прискорення темпу навчальної діяльності, визначальне місце посідає застосування у навчальному процесі вищого закладу сучасного мультимедійного унаочнення. Активність студентів на лекційних заняттях із мови може бути високою лише в тому разі, коли вони не тільки сприймають інформацію, але й активно взаємодіють із нею. Сучасний розвиток інформаційних технологій та комп'ютерної техніки дає можливість використовувати наочність зовсім на іншому рівні, збільшивши її інформаційну та пізнавальну складову.

Питанню застосування інформаційних технологій у навчальному процесі вже приділено в науковій літературі достатньо уваги такими науковцями, як В. Ю. Биков, Т. Ю. Волошинова, М. І. Жалдак, Ю. О. Жук, Ю. М. Казаков, Л. П. Пресман, Е. І. Машбиць, І. Т. Радченко, С. С. Риженко, О. В. Співаковський, М. І. Шерман та інші. Вони досліджували проблему ефективності навчання із застосу-

ванням комп'ютерних технологій, виявили їх функціональні можливості [2; 3], працювали над питаннями методики розроблення і застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі [1; 4; 6; 7], приділено увагу прикладному програмному забезпеченню для розроблення дидактичних матеріалів до уроків [2; 3; 8]. Проте теоретичний аспект проблеми проектування й застосування мультимедійних матеріалів у процесі вивчення української мови у вищій школі є досить актуальним.

Сучасні дидактики розглядають наочність як джерело знань, на основі якого формуються чуттєві уявлення й поняття, як ілюстрацію до положень, що вивчаються, опору для абстрактного мислення. Ураховуючи вимоги сьогодення до організації навчального процесу у виші, традиційного розуміння принципу наочності у процесі пізнання вже недостатньо. Питання застосування інноваційних освітніх технологій у вищій школі, пошуки альтернативних шляхів передачі знань, нові можливості реалізації принципу наочності в умовах застосування мультимедіа особливо актуалізуються й потребують свого всебічного наукового дослідження у науковій літературі. На часі розроблення змісту мультимедійних навчальних засобів з вивчення дисциплін у вищій школі.

Мета статті полягає у висвітленні дидактичної доцільності розробленого динамічного унаочнення до лекційних занять з курсу української мови професійного спрямування, методичних рекомендацій щодо їх застосування.

Поява принципово нових за технічними характеристиками інформаційних технологій, таких, як мультимедійні, гіпертекстові, мережеві та телекомунікаційні, сприяє збагаченню дидактичних можливостей у викладанні граматичного матеріалу української мови. Головна перевага динамічних засобів унаочнення, полягає в тому, що вони стимулюють творче мислення студентів та викликають мимовільну увагу до образів, які послідовно змінюються і сприяють перетворенню її в стійку, свідомо контрольовану увагу, допомагають організувати пошукову діяльність для розв'язання граматичної задачі, полегшують прийом порівняння. Чуттєві образи, що послідовно змінюються і наочно відображають логіку розумових дій, полегшують першу фазу засвоєння навчального матеріалу [5, с. 48].

Завдяки таким динамічним посібникам студенти сприймають не готовий матеріал, а стають активними учасниками процесу творення певних мовних явищ, активізують свою пізнавальну діяльність. Під час ознайомлення студентів із новою темою ефективними є пошуково-дослідницькі, евристичні, проблемні методи. Відтак у процесі вивчення практично будь-якої теми з української мови студент після відповідного спостереження над мовним матеріалом може сам сформулювати правило. Така робота викликає у студентів стійкий інтерес, сприяє формуванню пізнавальної мотивації навчання, дозволяє реалізувати принципи свідомості й активності, оскільки залучає кожного студента до активної пізнавальної діяльності.

У ході педагогічного процесу нами було застосовано динамічне унаочнення до курсу „Українська мова за професійним спрямуванням”, що містило таблиці, схеми, алгоритми тощо. Матеріал викладений у таблицях за логічною структурою, серія статичних таблиць і схем має, за бажанням користувача, динамічну властивість. Доведено, що мультимедійні дидактичні засоби виводять взаємодію студентів із викладачем на новий рівень, сприяють активному залученню студентів до спостережень над мовними та граматичними явищами з подальшим аналізом, класифікацією, встановленням певних закономірностей.

Динамічні таблиці найдоцільніше демонструвати на етапі пояснення нового граматичного матеріалу, адже вони допомагають студентам зрозуміти процес „народження” і функціонування правила: потрібні елементи з’являються чи зникають, перемішуються, збільшуються або зменшуються. На відміну від статичних посібників, що подають усю інформацію одночасно, динамічні демонструють матеріал частинами (кроками). Цей засіб наочності виявився значно зручнішим, ніж робота з дошкою, оскільки він дає можливість використовувати колір та повертатися до раніше написаного чи намальованого.

Застосування мультимедійних дидактичних засобів у процесі вивчення курсу української мови професійного спрямування сприяє вивченню граматичного матеріалу укрупненими, логічно завершеними частинами (блоками), що значно збільшує обсяг запропонованої студентам навчальної інформації, вивільняє час для формування комунікативних умінь і навичок. З цією метою нами також було розроблено узагальнювальну динамічну таблицю, яка містить увесь необхідний теоретичний матеріал для вивчення орфоепічних, лексичних, морфологічних та синтаксичних норм мови професійного спілкування, подано зразки й загальні вимоги до оформлення ділових паперів, їх класифікацію. Це своєрідна віртуальна „блок-схема”, в якій теоретичний матеріал поділено на мікротеми і розташовано за принципом багатоструктурного ієрархічного меню. Динамічна таблиця презентує теоретичний матеріал шляхом поступового вибору користувачем із запропонованого меню потрібних тем і мікротем. Групування матеріалу в укрупнені, логічно завершені частини, застосування таблиць, схем посилює практичну спрямованість вивчення мови, створює можливість пошукових ситуацій, мобілізує психічну активність студентів. У процесі дослідного навчання із застосуванням електронної програми доведено, що значно заощаджується час та механічна енергія студента на користь активізації енергії розумової, підвищується ефективність навчального процесу, оскільки одночасно задіяні зоровий і слуховий канали сприйняття (принцип модальності).

Знаючи інтелектуальний рівень і ступінь засвоєння мовного матеріалу кожною студентською аудиторією, викладач відповідно може змінювати стратегію й методику викладання від пояснювально-ілюстративного типу навчання, коли студенти дістають знання в готовому викладі (наочний матеріал застосовується для ілюстрування), до активно-евристичного, проблемно-пошукового типу навчання (наочність є насамперед засобом пошуку нової інформації, самостійним джерелом нових знань та уявлень, а не тільки опорою чуттєвого сприймання).

Найбільш істотну роль у формуванні позитивного ставлення студентів до навчання, як показали дослідження, грають змістовність навчального матеріалу, проблемний й емоційний характер викладу, організація пошукової, пізнавальної діяльності, що дає студентам можливість переживати радість самостійних відкриттів, озброєння підлітків раціональними прийомами навчальної роботи, навичками самовиховання, що є неодмінною передумовою для досягнення успіху. Таким чином, діяльність студентів на лекції не зводиться тільки до самого слухання викладача, а передбачає спостереження за фактами мови, їх осмислення і зіставлення, застосування знань на практиці.

Аналіз педагогічного процесу дозволив зробити висновки, що використання динамічного унаочнення до курсу відкриває значні можливості для підвищення продуктивності та інтенсифікації навчального процесу, посилюючи

практичну спрямованість занять, не скорочуючи обсягів необхідних теоретичних відомостей із дисципліни. Застосування мультимедійних дидактичних засобів навчання у вищій школі впливає на зміст і структуру мовної освіти, виявляється ряд інновацій у методах, формах і засобах навчання, змінюється характер і структура навчально-виховного процесу. Замість чіткого розмежування функцій викладача і студента, з'являються стосунки співробітництва: викладач-консультант розглядається як партнер у спільній справі, тобто здійснюється фундаментальна установка на співробітництво.

Упровадження мультимедійного дидактичного забезпечення у практику вищої школи відкриває нові можливості для керування навчально-пізнавальною діяльністю студентів та її інтенсифікації, оскільки дозволяє значно збільшити обсяг засвоєної студентами навчальної інформації, яка відтепер подається у більш узагальненому, систематизованому вигляді, до того ж не тільки в статичі, а й у динаміці. У викладача з'являється можливість здійснювати маніпуляції з граматичними таблицями, змінюючи їх залежно від особливостей аудиторії і наповнюючи конкретним текстовим матеріалом; суттєво підвищується ступінь мотивації студентів і знижується рутинність роботи викладача під час використання мультимедійного забезпечення на занятті. Інформаційна єдність, міцність засвоєння мовних знань, їх поглиблення та вдосконалення, посилення активної розумової діяльності та самостійності студентів, зменшення часу, витраченого на досягнення певних навчальних цілей, усе це констатує місце динамічного унаочнення як засобу інтенсифікації навчання української мови у вищому навчальному закладі.

Як висновок, зазначимо, що використання електронних презентацій дозволяє значно підвищити інформативність та ефективність лекції під час пояснення нового навчального матеріалу, сприяє збільшенню динамізму і виразності матеріалу, що викладається.

Перспективи пошуків у напрямі дослідження вбачаємо у подальшому розробленні й удосконаленні мультимедійних дидактичних засобів із української мови, які підвищували б рівень інформаційної забезпеченості навчального процесу, передбачали практичну реалізацію лінгводидактичних принципів навчання та відповідали б педагогічним, психофізіологічним, естетичним і ергономічним вимогам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Волошинова Т. Ю.* Применение средств мультимедиа в преподавании грамматики студентам на продвинутом этапе / *Т. Ю. Волошинова* // *Инновационные наукоемкие технологии России*. – СПб : СПбГТУ, 2005. – С. 96-104.
2. *Жалдак М. І.* Педагогічний потенціал комп'ютерно-орієнтованих систем навчання математики / *М. І. Жалдак* // *Комп'ютерно орієнтовані системи навчання : зб. наук. праць / редкол.* – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2003. – Вип. 7. – С. 3-16.
3. Інформаційні технології і засоби навчання : зб. наук. праць / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука / Інститут засобів навчання АПН України. – К. : Атіка, 2005. – 272 с.
4. *Казаков Ю. М.* Педагогічні умови застосування медіа освіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / *Ю. М. Казаков*. – Луганськ, 2007. – 22 с.
5. *Паламарчук В. Ф.* Концептуальні основи навчальних закладів нового типу / *В. Ф. Паламарчук, Б. Г. Чижевський* // *Рідна шк.* – 1993. – № 2. – С. 47-49.
6. *Радченко І. Т.* Майстер-клас : мультимедійні жанри / *І. Т. Радченко* // *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. – 2008. – № 10. – С. 9-17.

7. Риженко С. С. Про досвід використання мультимедійних технологій у навчальному процесі (у ВНЗ) / С. С. Риженко // Інформаційні технології і засоби навчання. – Вип. 3 (11). – 2009. – С. 145-187.

8. Сніваковський О. В. Типологічні ознаки рівнів навченості студентів в межах компонентно-орієнтованого підходу / О. В. Сніваковський // Комп'ютерно орієнтовані системи навчання : зб. наук. праць. – К., 2003. – Вип. 7. – С. 28-35.

ТАТЬЯНА ЯСАК

ДИНАМИЧЕСКАЯ НАГЛЯДНОСТЬ НА ЛЕКЦИОННЫХ ЗАНЯТИЯХ ПО УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Освещена дидактическая целесообразность дидактической наглядности к лекционным занятиям по украинскому языку профессионального направления. Рассмотрены лингводидактические аспекты использования дидактических средств мультимедиа. Использование динамической наглядности к курсу делает возможным увеличение динамичности, информативности и выразительности материала во время чтения лекции, способствует повышению продуктивности учебного процесса, увеличивает практическую направленность лекционных занятий, не уменьшая при этом объёмов необходимых теоретической информации по дисциплине.

Ключевые слова: динамическая наглядность, обобщающие таблицы и схемы, дидактические средства мультимедиа, лекция, интенсификация учебного процесса.

TETYANA YASAK

DYNAMIC VISUAL AIDS AT THE UKRAINIAN LANGUAGE LECTURES AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article deals with the didactic practicability of the dynamic visual aids worked out for the lectures in the Ukrainian language course of professional direction. It considers the peculiarities of the content and the structure of the developed generalized dynamic chart that is a peculiar virtual "block diagram", the theoretical material that is divided into microtopics and placed according to the principle of multistructural hierarchical menu. The attention is drawn to the linguodidactic aspects of usage of the proposed multimedia teaching tools.

Modern development of information technology and computer technology makes it possible to use visual aids on another level, increasing its informational and educational component. During the educational process we have used the dynamic use of visual aids to the course "Ukrainian language for professional purposes", which contained tables, charts, algorithms, etc. The material is set out in the tables according to the logical structure, a series of statistical tables and charts has a dynamic property according to the wish of the user. Knowing the intellectual level and the degree of learning the language material by each student audience, the teacher may change the strategy and technique of teaching explanatory, from illustrative type of learning where students obtain the knowledge in the final presentation (visual material is used to illustrate), to the active-heuristic and problem-search type of training (visual aids is not only the support of sensory perception but it is primarily the means of finding new information and independent source of new knowledge and ideas).

It is defined that it is efficient to use the dynamic visual aids for mastering new material as it clearly reflects the process of the emergence of rules in its logic and time sequence, helps to organize the search activity to solve grammatical problems, makes the techniques of comparison easier.

It is investigated that due to such dynamic guides students do not perceive the prepared material, but become active participants in the process of creating certain linguistic phenomena, stimulate their cognitive activity. For the dynamic charts not only contain a certain amount of training data, but also provide important conditions for problematic learning of the topics. The use of multimedia teaching tools in the process of studying the Ukrainian language course of professional direction promotes the learning of grammatical material with

enlarged logically completed parts (blocks), which significantly increases the amount of educational information offered to students.

The introduction of multimedia didactic support in the practice of the higher educational establishments opens new possibilities for managing teaching and learning activities of students and its intensification so it significantly increases the amount of educational information learned by the students that is presented now into a generalized and systematic form, moreover, not only in the statics, but also in the dynamics. The teacher has the opportunity to perform manipulation of grammatical tables, changing them depending on the characteristics of the audience and filling them with specific text material; the level of students' motivation significantly increases and conventionalism of teacher's work reduces using the multimedia software in class.

It is proved that the use of multimedia visual aids in the course opens significant opportunities to improve the productivity and intensification of the learning process, increasing the practical orientation of the classes, without reducing the volume of necessary theoretical knowledge, promotes the increase of dynamism, informativeness and distinctiveness of material during lectures.

Keywords: *dynamic visual aids, intensification, teaching and learning activities of students, dynamic tables, schedules and charts, visual aids, multimedia teaching tools, Ukrainian professional area.*

Одержано 15.10.2014, рекомендовано до друку 20.10.2014.